

Näin ratkaisemme kuntien visaiset talouskysymykset kuntalaisten avulla

Alustavia kokemuksia kuntakokeiluista 2023–2024

Avoin demokratia -verkosto

13.6.2024 Teams

Pauli Saloranta, asiantuntija

Demokratia ja osallisuus

Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra

Eduskunta perusti Sitran vuonna 1967 lahjaksi 50-vuotiaalle itsenäiselle Suomelle

Tehtäväksi julkiselle tulevaisuustalolle annettiin huomisen menestyvän Suomen rakentaminen.

Valtion panostus Sitraan nykyrahaksi muutettuna on ollut 82 miljoonaa euroa.

Nyt rahaston arvo on noin 1 mrd eur ja Sitran toiminta rahoitetaan kokonaan sijoitustuotoilla.

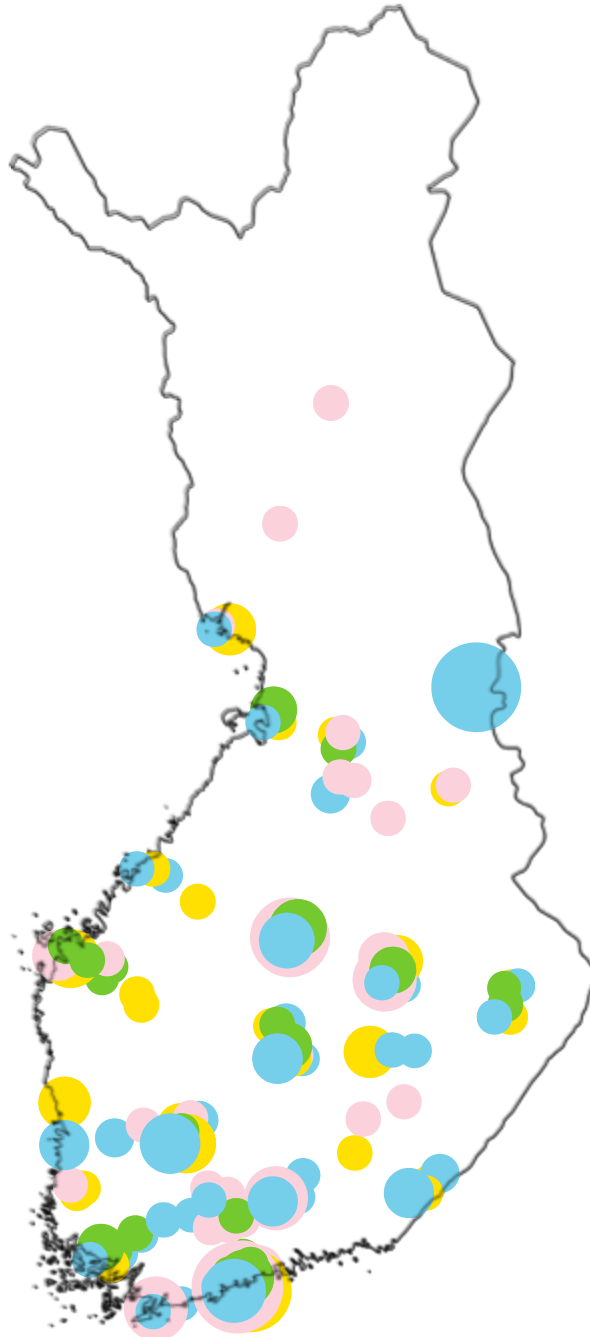
Koko Suomen Sitra

Demokratia

Luonto

Data

Ennakointi ja koulutus

Hankkeet 1/2021–9/2023

Sitran aloite puntaroivan demokratian laajentamiseksi:

Osallistuminen kuntien talouden suunnitteluun

- Ei tarkoiteta laajalti tunnettua osallistuvaa budjetointia:
  - Asukkaat osoittavat *ennalta budjetoitun* määrärahan käyttökohteet
  - Osallistuminen inklusiiviseen, *erilliseen prosessiin*
  - Vahva mandaatti *ohittaa edustuksellisen päätöksenteon*
  - *Lisää ymmärrystä* kunnan toiminnasta ja kuntalaisten aatoksista
- Vaan osallistumista talouden suunnitteluun:
  - Ratkotaan *varsinaisen kuntatalouden* isoja kysymyksiä
  - Osallistuminen *oikeaan talouden suunnittelun prosessiin*
  - Neuvoa-antava rooli *tukee edustuksellista päätöksentekoa*
  - Lisää suunnittelun *huomiota toiminnan tuloksiin* (outcomes)

[Kuntalain § 22](#) on suositellut tätä jo vuodesta 2015

[Sitran hankkeessa](#) 2023–24 rahoitamme kokeiluja, levitämme oppeja, etsimme vertailukohtia ja vedämme valtakunnallista kehittämisverkostoa

Ulkomaisia
verrokkeja
mm. USA,
Saksa,
Hollanti,
Etelä-Korea

Huomiota
toiminnan
tuloksiin
(outcomes)

Kuntatalouden volyymi / TP 2023

Lähde: [VM/Kuntatalousohjelma 2025–2028](#)

Toimintakulut

20
mrd

Investoinnit

4
mrd

Lainakanta

18
mrd

Rahavarat

6
mrd

- Kulut ja investoinnit kohdentuvat pitkälti kotimaisiin arvoketjuihin ja siten vaikuttavat suoraan koko maamme elinvoimaan, hyvinvointiin ja kestävyYTEEN
- On siis syytä toivoa, että tätä mittavaa resurssia käytetään viisaasti kuntien itsehallinnon ja valtionohjauksen puitteissa!

Kuntien tilanne muuttuu isosti

Kuntien tehtävät ja talous ovat murroksessa

- Hyvinvointialueet, TE-keskusuudistus, mitä muuta?
- Rahoituksen ja valtionosuusjärjestelmän uudistus
- Ikääntyvä ja vähenevä väestö – toisaalla kasvukivut
- Elinkeinorakenteen muutokset
- Geopolitiikan vaikutukset etenkin itäisissä maakunnissa

Jos yhteistä tahtoa löytyy, murros on kunnille myös mahdollisuus. Kunnat ja kuntayhtymät voivat erikoistua vahvuksiensa pohjalta, rakentaa uusia kumppanuuksia ja uudistaa toimintatapojaan.

→ Luvassa paljon hyvää päätettävää!

→ Päätökset tulevat todeksi budjetin laatimisessa

Voisivatko kuntalaiset auttaa?

Olisiko siitä hyötyä talouden suunnittelussa?
Miten se kannattaisi järjestää?

Rahat esiin!

Kuntien talouden suunnittelun vuosisykli (muodollinen prosessi)

Tuottaa:
- Budjetti (1 v)
- Taloussuunnitelma (3 v) jonka on oltava tasapainossa

Perustuu:
- Strategia (4 v)
- Mahdollinen pormestari-ohjelma
- Muut ohjelmat ja suunnitelmat: investointisuunnitelma, ilmastosuunnitelma jne.

Talousarvion ja -suunnitelman valmistelu on vuosittain toistuva prosessi, johon osallistuvat kunnan toimielimet, viranhaltijat ja työntekijät, joilla on tulosvastuuta tavoitteiden toteutumisessa ja jotka ovat tilivelvollisia varojen käytöstä. Alla on esitetty ohjeellinen kuvio valmistelun ajallisesta etenemisestä kunnan päätöksenteossa ja organisaatiossa.

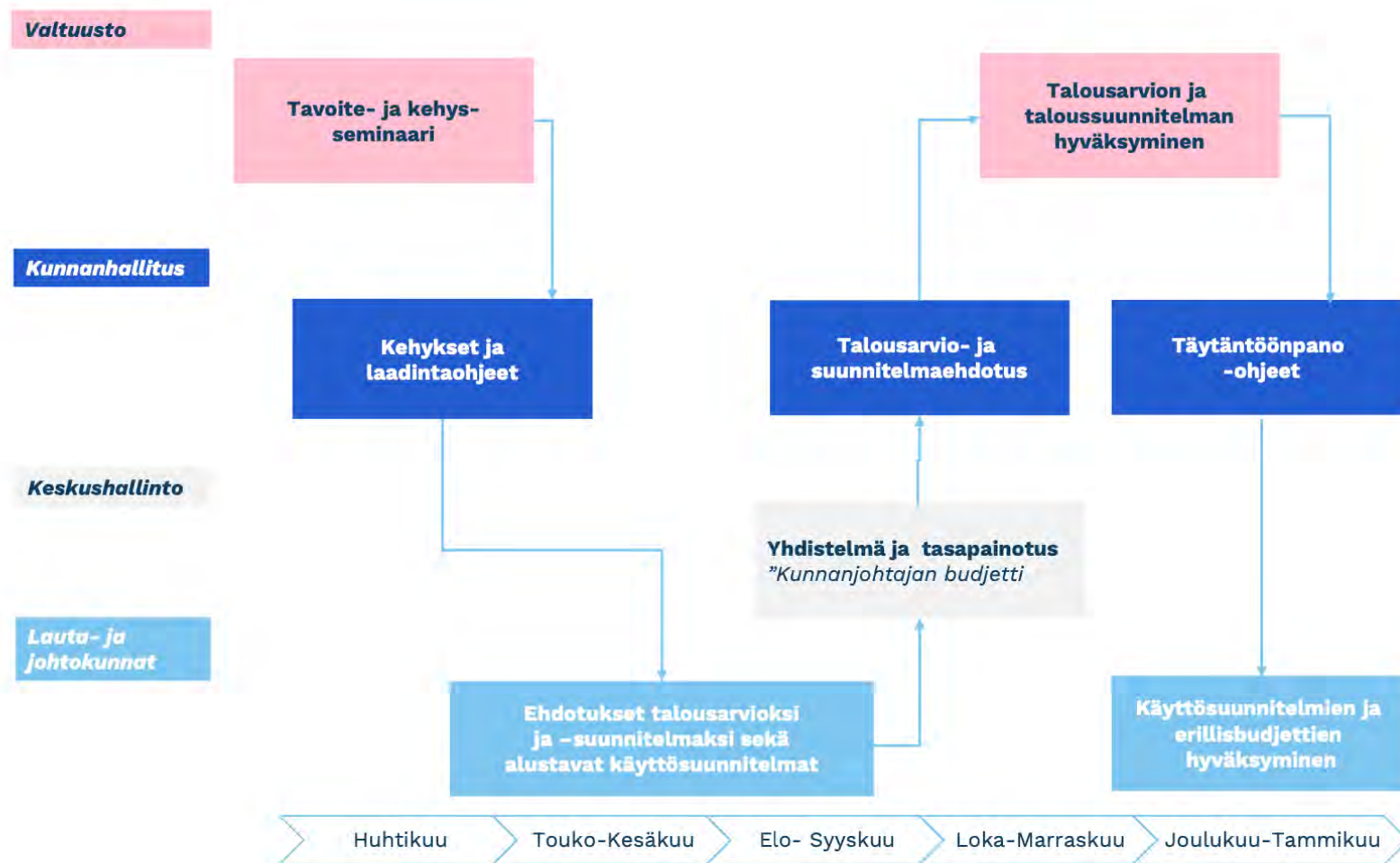
Puuttuu kuntalaisten kuuleminen!

Saatu konsulttiselvitys FCG:ltä: *normatiivista* estettä ei ole.

→ Kysymys on motivaatiosta eli koetuista hyödyistä, sekä sopivista menetelmistä

→ Hypoteesi: Paneeli soveltuu menetelmänä talouden suunnitteluun, koska mahdollistaa perehdytyksen

→ Tätä kokeilemme 2023–2024

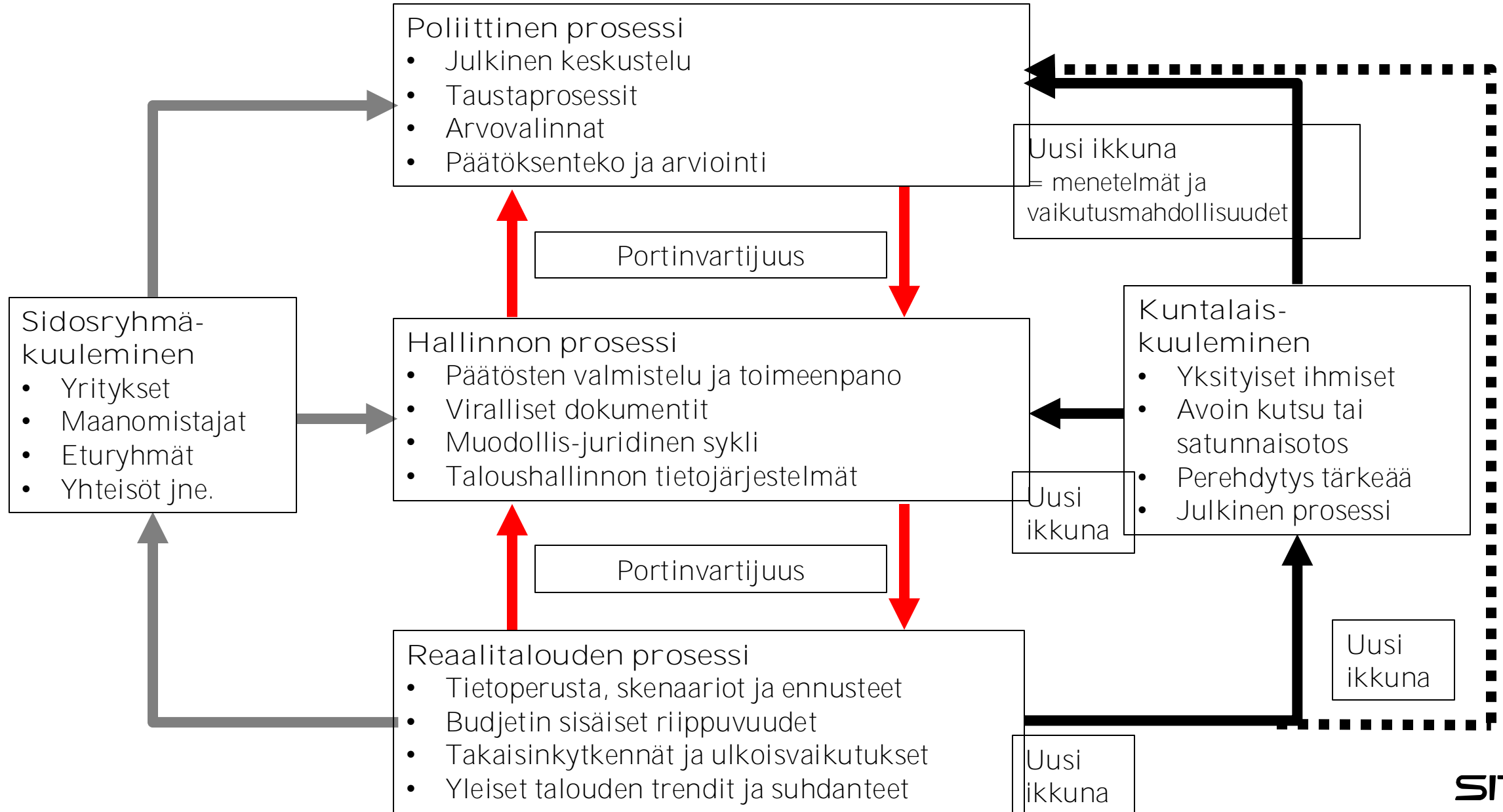

Kuvio 4. Kunnan talousarvion ja -suunnitelman valmistelu- ja hyväksymisprosessi.

Lähde: Sari Korento & Marja-Liisa Ylitalo 2022. *Kunnan ja kuntayhtymän talousarvio ja -suunnitelma*. 5. uudistettu painos. Kuntaliitto. <https://www.kuntaliitto.fi/julkaisut/2022/2165-kunnan-ja-kuntayhtymän-talousarvio-ja-suunnitelma>

Systemimalli 10.8.23 / Haasteena tiedon kulku prosessien välillä / Järjestäytyneiden sidosryhmien osallistuminen ja suora kuntalaisosallistuminen *tukevat* edustuksellista päätöksentekoa ja sen valmistelua

Parhaiten tunnettu tapaus Suomessa:

Kuntalaiset tekivät *oma-aloitteisesti* useita kymmeniä ehdotuksia Pieksämäen kaupungin talouden tasapainotus-ohjelmaan kesällä 2015.

Lopputulos: Valtuusto päätti 7 miljoonan säästöt

Lue lisää:
[Mervi Lintunen 2023](#)

Miten sinä säästäisit?

Pieksämäen kylät ry:n Kyläkumppani plus -hanke sekä alueelliset kyläyhdistykset järjestävät asukastapaamiset Naarajärvellä, Jäppilässä ja Virtasalmella.

Keskustelutilaisuuksien aiheina ovat lähipalvelut.

Tilaisuudet pidetään

- Naarajärvellä ma 20.7. klo 18 Kanttilassa
- Jäppilässä ti 21.7 klo 18 Jäppilä-talolla
- Virtasalmella ke 22.7. klo 18 Virtasalmen kirjastolla

Tilaisuuksiin ovat tervetulleita kaikki alueensa palveluista kiinnostuneet.

Keskustelusta pitää kirjaa kyläasiamies ja esiin nousseet teemat viedään päättäjätapaamiseen elokuun alussa.

Iltakahvit voi ostaa kyläyhdistysten ja Kanttilan kahvioista.

Lisätietoja

Pieksämäen Kyläkumppani plus -hanke
Vuokko Jaakkola 045 845 6590
vuokko.jaakkola@pieksamaenkylat.fi

Veej'jakaja

maaseuturahasto

Kyläkumppani plus -hankkeen taustalla oli myös vuoden 2007 kuntaliitos. Liitosalueen kylät kokivat jääneensä sivuun valmistelusta ja päätöksenteosta.

Säästötalkoiden seurauksena perustettiin alueelliset kumppanuuspöydät, jotka toimivat edelleen osana asukkaiden kuulemista.

Tuorein tapaus Suomessa:

Jyväskylän kaupungin tulee tasapainottaa talouttaan pysyvästi 40 miljoonalla eurolla.

Alkuvuonna 2023 tilattiin selvitys FCG:ltä ja tehtiin kyselyt asukkaille, henkilöstölle sekä järjestöille, yhdistyksille ja seuroille.

Lue lisää:

[Jyväskylän talouden tasapainotustyö](#)

Talouden tasapainottaminen

Jyväskylän kaupungin tulee tasapainottaa talouttaan vuosina 2024–2026 pysyvästi noin 40 miljoonalla eurolla. Suurimpana syynä sopeutukseen ovat viime vuosina merkittävästi kasvaneet sote-menot, jotka leikkaavat pysyvästi kaupungin valtionosuuksia hyvinvointiuudistuksen jälkeisinä vuosina.

Talouden tasapainottamiseksi kaupunki etsii säästöjä, keinoja lisätä kaupungin tuloja sekä tapoja järjestää palvelut nykyistä tehokkaammin esimerkiksi digitalisaatiota hyödyntämällä.

Talouden tasapainottamisella halutaan varmistaa kasvavan kaupungin elinvoimaisuus sekä kyky tuottaa laadukkaita palveluita Jyväskylän kasvavalle väestölle myös tulevaisuudessa.

Yli 3600 asukasta evästi Jyväskylän kaupungin päättäjiä talouden tasapainottamisohjelman valmistelussa

Jyväskylän kaupunginhallitus tilasi alkuvuonna 2023 FCG Oy:ltä ulkopuolisen selvityksen säästöjen löytämiseksi. Ulkopuolisen asiantuntijan alustava toimenpidelistaus toimii talouden sopeuttamistyön taustamateriaalina, mutta ei missään nimessä ole lopullinen säästökeinojen luettelo.

Mahdollisista säästökeinoista pyydettiin jo valmistelun alkuvaiheessa palautetta eri sidosryhmiltä kyselyiden muodossa. 3606 jyväskyläläistä asukasta vastasi Jyväskylän kaupungin talouden tasapainottamista koskeneeseen kyselyyn, jossa esitettiin ulkopuolisen asiantuntijan näkemyksiä mahdollisista säästökeinoista. Kysely oli avoinna 25.4.-25.5.2023. Asukaskyselyssä tarkasteluun nostettiin sellaisia säästökeinoja, joilla on suora vaikutus asukkaiden palveluihin. Kyselyssä pystyi kertomaan näkemyksiä esimerkiksi siitä, mistä asioista kaupunki voisi säästää ja mistä asioista kaupungin tulisi pitää kiinni.

Kaupungin henkilöstölle sekä järjestöille, yhdistyksille ja seuroille avattiin omat kyselynsä. Eri sidosryhmiltä kerättävä palaute toimitetaan päätöksentekijöiden ja valmistelevien virkamiesten tiedoksi. Näin uudetkin säästöideat ehditään ottaa huomioon valmistelun edetessä.

ESISELVITYS

[FCG:n esiselvitys mahdollisista säästötoimenpiteistä](#)

KYSELYJEN TULOKSET

[Talouden tasapainottamisen kyselyjen tulokset](#)

LISÄTIETOA TALOUDEN SUUNNITTELUSTA

[Talous | Jyväskylä.fi \(jyvaskyla.fi\)](#)

Alankomaat 2010: Austerity dialogue, Zeistin kaupunki (60 000 as.)

- Talouden tasapainotuksen tarve 6,2 Meur (vastasi 10 % harkinnanvaraisista menoista)
- **Päätettiin pyytää ei vain lausuntoja vaan myös itse ehdotukset kuntalaisilta**
- Avoimella kutsulla koottiin 200 hengen kansalaispaneeli, yhteistyössä Utrechtin yliopiston kanssa
  - Prosessi 3 kk, tuotti strategiapaperin ja toimenpideohjelman
  - Yhteensä 217 ehdotusta säästöiksi tai uusiksi yhteistyömahdollisuuksiksi
  - Ehdotusten laskennalliset vaikutukset yht. 7,6 Meur
  - Esimerkki: Austerlitzin taajaman bussiyhteyden sunnuntaivuorojen lakkautus vähäisen käytön vuoksi ja tilalle kehitettävä nettipohjainen kimpakyytijärjestelmä, säästöksi arvioitiin 40 000 eur/vuosi
- Ehdotukset arvioitiin ja yhdistettiin virkatyönä ja vietiin valtuustoon → yli 95 % hyväksyttiin → säästöt saatiin
- Kustannukset 50 000 euroa ja lisäksi 16 fasilitaattorin työaika (osallistujille ei maksettu kokouspalkkioita)
- Haasteita:
  - Nuorten saaminen mukaan
  - Avoimesta kutsusta johtuva aktiivisuusvääristymä
  - Ajanpuute työskentelyssä
  - Koettu poliittinen paine päätöksentekovaiheessa
- **Onnistumisen edellytys: Johtavien poliitikkojen luottamus kansalaisten kykyyn ratkaista kunnan ongelmia**

Lisätietoa:

[Overmans & Schepers 2015](#)

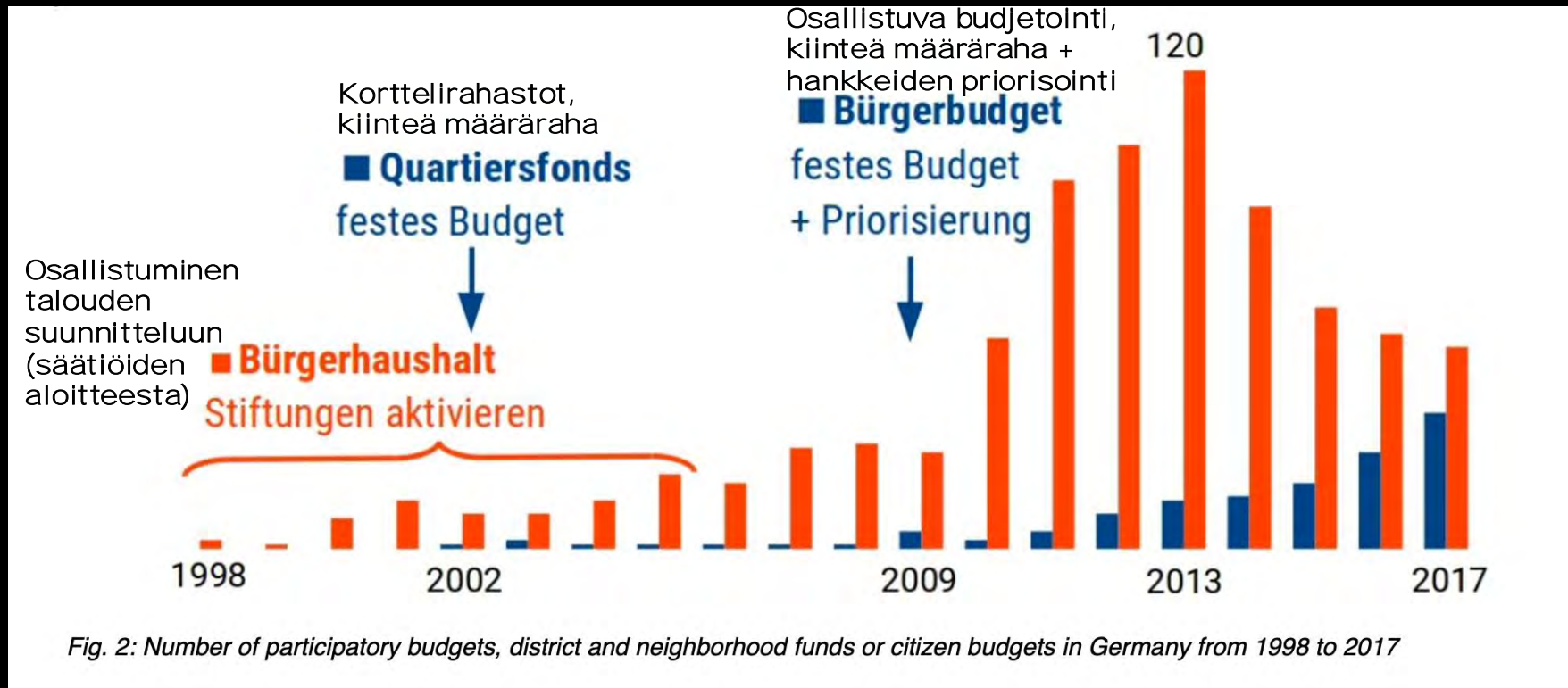
Alankomaat 2010: Austerity dialogue, Zeistin kaupunki (60 000 as.)

Lisätieto:
[Overmans & Schepers 2015](#)

Saksa: Bürgerhaushalt, käytössä jopa 120 kunnassa vuonna 2013

- Bertelsmann-säätiön aloitteesta ensimmäiset kokeilut 1998, malli Uudesta-Seelannista
- Eri rajauksia ja menetelmiä. Paras käytäntö: Mukana sekä säästöt että investoinnit
- Tunnetuin tapaus Solingen 2010, säästötarve 45 Meur, sai EU:n palkinnonkin, mutta ei jäänyt pysyväksi
- Nyt hyviä käytäntöjä mm. Kölnissä ja Stuttgartissa
- Sittemmin jäänyt Porto Alegre -tyyppisen osallistuvan budjetoinnin varjoon (ks. kuva)
- Myös liittovaltion *Bundeszentrale für politische Bildung* edistää ja koordinoi

Lisätietoa:

[Volker Vorwerk,](#)
[Bürgerwissen 2019](#)

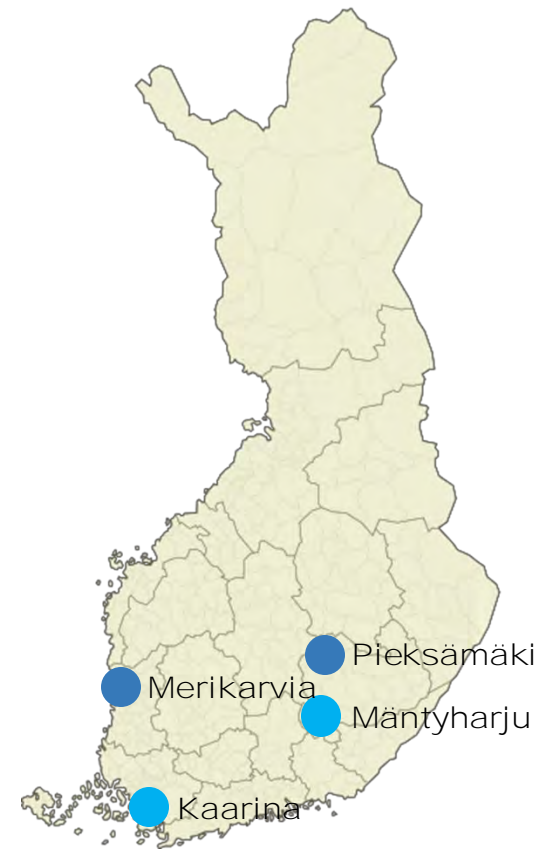
Pilottikokeilut kunnissa 2023

Tavoite: saada näyttöä menetelmän toimivuudesta

Sitran rahoitus kokeilukumppaneille: yht. 60 000 eur (100 %)

Kokeilut Pieksämäellä (17 000 as.) ja Merikarvialla (3 000)

- Osana budjetin 2024 ja taloussuunnitelman 2024–26 laatimista
- **Kumpikin kunta kokosi kansalaispaneelin**
  - Pieksämäki satunnaisotannalla: 1 000 kutsua → 70 ilmoittautui → 17 panelistia
  - Merikarvia avoimella kutsulla: 14 ilmoittautui → 14 panelistia
- **Panelistit perehdytettiin kunnan taloudelliseen tilanteeseen**
  - Työtä tuki Sitran hankkima laskentatoimen konsultti
- **Panelistit pohtivat ratkaisuja suhteessa kuntastrategian tavoitteisiin**
  - Pieksämäen paneeli kuuli toimialalautakuntien puheenjohtajien budjettiesitykset
  - Merikarvian paneeli osallistui valtuuston talousarvioseminaariin
- **Paneelien suositukset julkaistiin ja otettiin huomioon budjetin valmistelussa**

Lisäksi kokeilut nuorisovaltuustoissa Kaarinassa (36 000) ja Mäntyharjulla (6 000)

- Koordinoi Suomen Nuorisovaltuustojen Liitto ry tavoitteenaan lisätä nuvien roolia talouskeskustelussa
- Nuorten mielipiteitä kerättiin myös koulujen oppilaskuntien kautta
- Nuoret eivät pystyneet ottamaan kantaa budjettikokonaisuuteen, mutta tekivät investointiehdotuksia

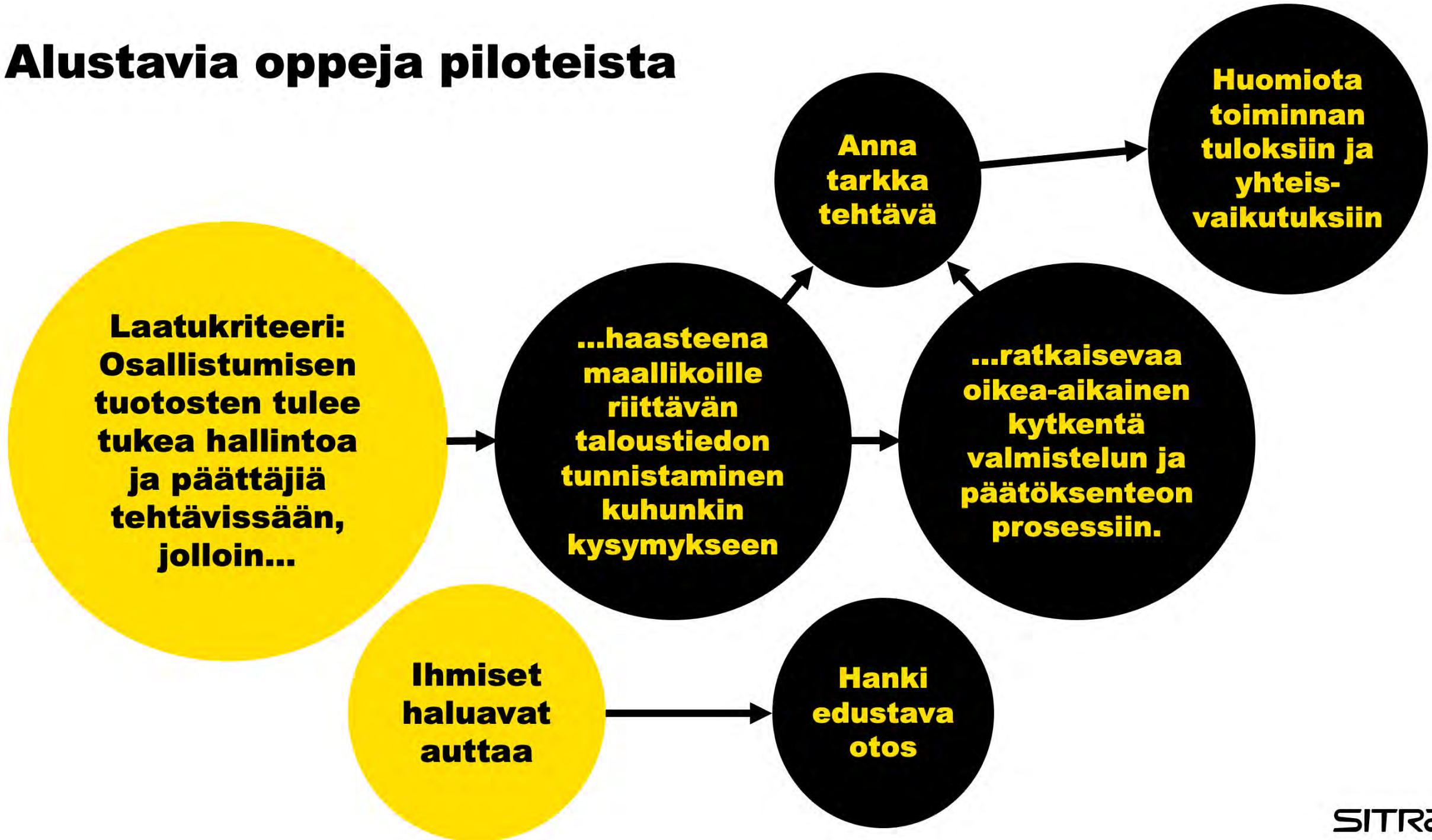

**Tavikset
kaupungin
kirstulla**

Alustavia oppeja piloteista

Jatkokokeilut kunnissa 2024

Tavoite: saada näyttöä hyödyllisyydestä erilaisissa tilanteissa
Sitran rahoitus kokeilukumppaneille: yht. 103 087 eur (50 %)

Kokeilut:

- Kukin kunta kokoaa väestöllisesti edustavan kansalaispaneelin satunnaisotannalla ja kiintiöinnillä
  - Rekrytointia tuetaan mediajulkisuudella
  - Panelistit perehdytetään toimeksiannon mukaiseen taloustietoon
  - Paneelit puntaroivat eri vaihtoehtoja suhteessa toimeksiantoon
- Suositus julkaistaan paikallismedioissa sekä luvataan ottaa huomioon valmistelussa ja päätöksenteossa
- Erityistä huomiota toimeksiannon tarkkuuteen ja merkitykseen

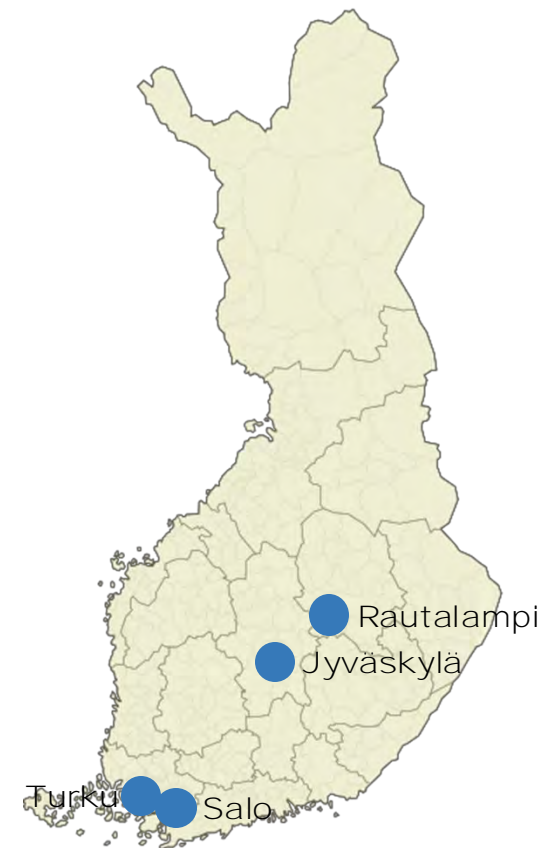
Kumppanit ja paneelien toimeksiannot:

Turku (202 000 as.): Sopeutuksen (21 Meur) tarkastelu lasten ja nuorten kannalta kaikilla toimialoilla

Jyväskylä (148 000): Tasapainotuksen (40 Meur) väestöllinen kohdentuminen ja painopisteen korjaaminen

Salo (52 000): Suositus arviointikertomukseen -23, talousarvioon -25 ja investointisuunnitelmaan -26–29

Rautalampi (3 000): Asuntotarjonnan rooli kunnan taloudessa ja vuokrataloyhtiön kehittäminen

UUTISET ▾ DIGILEHTI ▾ TILAUKSET ▾ ILMOITUKSET ▾ TAPAHTUMAT ▾

YHTEYSTIEDOT PALAUTE ▾

SSS uutiset Tilaaajat

Kumpi on tärkeämpi, jäähalli vai Kaivolan koulu? Salon kansalaispaneeli joutui tiukkaan paikkaan pistäessään kaupungin investointeja tärkeysjärjestykseen

Tekijä Vesa Käiväräinen - 28.5.2024 | 21:15

0

Kansalaispaneeli sai tiistaina lyhyitä tietoiskuja muun muassa kaavoituksesta, pyöräteiden kehittämisestä, kaupungin taloustilanteesta, korjausvelasta ja kiinteistöistä sekä tulevaisuusinvestoinneista. Kuva: SSS/Kirsi-Maarit Venetpalo

Keskustelu solisi vilkkaasti, kun kolmekymmentä Salon kansalaispaneelin jäsentä pisti tärkeysjärjestykseen kaupungin tulevat miljonaaninvestoinnit.

Kaikki saman katon alta!

K CITYMARKET
SALO

**SALON TUOREIMMAT
TARJOUKSET NÄET TÄSTÄ**

PALVELEMME VUODEN JOKAISENA PÄIVÄNÄ
KLO 23 ASTI!
TERVETULOA!

Plaza. Kauppakeskus
Salon sydämessä

Kansalaispaneeli sai tiistaina lyhyitä tietoiskuja muun muassa kaavoituksesta, pyöräteiden kehittämisestä, kaupungin taloustilanteesta, korjausvelasta ja kiinteistöistä sekä tulevaisuusinvestoinneista.

TUTUSTU UUTISIIN >

VisitSalo.fi

Salo.fi/rekry Meillä on töitä.
Tutustu ja haae!

KESÄKONSERTIT
2.6.-25.6.
RIRKOISSA
SUNNUNTAISIN
KLO 20...

Kunnat

Jyväskylän ensimmäinen asukaspaneeli: "Nuorten syrjäytymisen hinta on kohtuuton"

Jyväskylässä koottiin 32 eri ikäisestä kaupunkilaisesta koostuva asukaspaneeli arvioimaan kaupungin tekemien säästöjen vaikutuksia.

Roope Koljander ja Sara Kuparinen osallistuivat mielellään asukaspaneeliin. Kuva: Jussi Lindroos / Yle

JUSSI LINDROOS

27.5. 18.28 · Päivitetty 28.5. 12:37

 Kuuntele juttu 2:52

Jyväskyläläisistä koottu asukaspaneeli tarkasteli kaupungin tänä vuonna tekemiä mittavia säästöjä. Se kokoontui kolme kertaa ja luovutti tänään oman julkilausumansa ensi vuoden talousarviosta kaupunginhallitukselle.

Paneelin arvioinnin painopiste oli siinä, että säästöt eivät kohdistuisi kohtuuttomasti millekään väestöryhmälle.

Julkilausumassa nostetaan esiin se, että mittavat säästötoimenpiteet eivät vaikuta niinkään työssäkäyviin ja hyvin toimeentuleviin kaupunkilaisiin. Sen sijaan ne vaikuttavat erityisesti lapsiin, nuoriin ja niihin kaupunkilaisiin, jotka ovat valmiiksi heikossa asemassa.

Asukaspaneeli haluaa muistuttaa päättäjiä siitä, että myös heikoimmista on pidettävä huolta. Se korostaa, että nuorten syrjäytymisen hinta on kohtuuton koko yhteiskunnalle.

Paneeli suosittelee myös välttämään ennaltaehkäiseviin palveluihin kohdistuvia säästöjä. Leikkaaminen niistä voi tuoda nopeasti säästöjä, mutta näkyä pitkällä aikavälillä moninkertaisina kustannuksina.

Panelistit innolla mukana

Luetuimmat

- Sosiaalinen media**
HisKu Wilund, 15, poisti Instagramin puhelimestaan – oireet alkoivat heti
- Rikosepäilyt**
"Syytetty alkoi huutaa hysteeristä huutonauria", kertoo koulusurman valmistelusta syytettyä kiinnottamassa ollut poliisi – Yle seuraa käsittelyä
- Perinteet**
Opettaja kertoo, mitä ajattelee oppilaista, jotka eivät tuo lahjoja kevätkuuhlaan: "En todellakaan huomaa sitä"
- Lapset**
Kaupunki kielsi lasten omat vesipullot päiväkodissa hefteillä – vanhemmat tyytyväisiä
- Oikeudenkäynnit**
Hjallis Harkimo ja Jethro Rostedt peruivat riitansa viime hetkellä ennen karajia – sovittelevat 7,8 miljoonan euron velkoja

Tuoreimmat

- 28.5. Jalkapallo**
Ruotsin maajoukkuepelaaja kävi kuoleman porteilla – juhli nyt Tanskan mestaruutta tunteikkaasti
- 28.5. Sää**
Ilmatieteen laitos antoi pisimmän mahdollisimman varoituksen helteistä
- 28.5. Poliisi**
KRP etsi Turun Airstolta väinäjä – löytyi jättesäkkejä ja pressuja
- 28.5. Rikosepäilyt**
Neuvostosotavankien hautojen töhrimisestä tuli ilmiö, sanoo virasto – Helsingissä ilkivalta on jo toistuvaa

Valtakunnallinen kehittämisverkosto

- Seuraa kokeiluja, jakaa osaamista, luo kumppanuuksia ja mallintaa toimintatapaa
- Edistää alan käytäntöjen kehittymistä ja käyttöönottoa
- Mukana jo noin 100 henkeä: isoja ja pieniä kuntia, alan keskeiset konsultit, yliopistot, Kuntaliitto, Valtiokonttori, VM/kuntaosasto ym.
- Paikka uusille avauksille, esim. tekoälyn soveltaminen talouden suunnittelussa
- Hyvien käytäntöjen esittelyä, esim. pelillistettyjä menetelmiä:
  - Järvenpään kaupungin [talouspeli](#)
  - [Budjettipeli.fi](#) / Soste, VATT, FK, KPMG, Hahmota Oy / sivu ei enää toiminnassa?
  - [The Fiscal Ship](#) / Wilson Center & Hutchings Center
  - [The Balancing Act](#) / Santa Clara Valley Water District
- [Lisätiedot ja ilmoittautuminen verkostoon](#)
- Syksyn tapaamisessa perehdytään kokeilukumppanien kokemuksiin
- Luvassa loppuraportti ja suositukset talvella 2025

**HYVÄÄ
HUOMISTA,
SUOMI!**

